Maria C z a p l i c k a - J e d l i k o w s k a (Bydgoszcz)

ORONIMY Z POGRANICZA CZESKO-POLSKIEGO NA PRZYKŁADZIE NAZW GÓRSKICH KOTLINY KAMIENNO-GÓRSKIEJ

W Encyklopedii Polskie nazwy własne czytamy, że „obszar badawczy nazw górskich, czyli oronomów (od grec. óros – góra) w obrębie dociekań toponomastycznych nie został wyraziście wyodrębniony ani jasno sprecyzowany definicją, ani dotychczasową praktyką metodologiczną”[1)]. Wprawdzie już J. Rozwadowski w 1914 r. pisał o chronologicznych warstwach rodzimych i obcych nazw podhalańskich, czyli o pochodzeniu takich nazw, jak: *Tatry, Karpaty* i *Beskidy*, a K. Nitsch o nazwach *Magura, Kościuszko* – 1920, 1933. Studium o nazwach miejscowych pasma *Gorców* w Beskidzie Zachodnim wydał Z. Stieber w 1934 r. W pracach tych przewijało się stwierdzenie, że „ludowe procesy nazwotwórcze obejmują nadawanie nazw górom jako całości, niemal nigdy lub wyjątkowo szczytom, wierzchołkom czy innym wyróżnionym przez topografów formam terenu górskiego, noszącym zwykle nazwy wtórne, często przeniesione z innych obiektów (np. podszczytowych na wierzchołek góry). Drugi wiąże się ze stwierdzeniem, że ważnym składnikiem nazewnictwa karpackiego są elementy obcego pochodzenia: przede wszystkim rumuńskie, wędrujące z tzw. wołoską kolonizacją pasterską, potem węgierskie i niemieckie, a także w pewnym stopniu słowackie”[2)].

Prawie dwadzieścia lat uprawiałam pieszą turystykę górską i wędrując po ścieżkach górskich oczywiście z zapałem, i z zainteresowaniem poznawałam nazewnictwo górskie. Szczególnie ciekawe nazwy zauważyłam w Sudetach.

Sudety, jak i Karpaty, dzielą się na jednostki mniejsze, określane pod względem ich położenia na *Sudety Wschodnie*, *Środkowe* i *Zachodnie*, w obrębie których zróżnicowane są nazewniczo poszczególne masywy, pasma czy grupy górskie, objęte wewnętrzną, często wielostopniową, dochodzącą do pojedynczych gór i szczytów identyfikacją oronimiczną. Często funkcjonują nazwy alternatywne, będące odmiankami fonetycznymi lub strukturalnymi. Właśnie taki materiał onimiczny, zdobyty z wędrówek po Sudetach, z map i przewodników uczyniłam przedmiotem niniejszego opracowania.

Przedmiotem artykułu są nazwy górskie Kotliny Kamiennogórskiej, odnoszące się do nazw obiektów, jakimi są pojedyncza góra, grupa górska, pasmo górskie, masyw

---

[1)] E. Rzetelska-Feleszko (ed.), Polskie nazwy własne, Warszawa – Kraków 1998, s. 259.
[2)] E. Rzetelska-Feleszko, o. c. v pozn. 1, s. 161.

czy łańcuch górski, a także obiekty, które są naturalnymi elementami góry czy pasma górskiego: grzbietu, szczytu, zbocza także nazwy bram i przełęczy.

1. Położenie Kotliny Kamiennogórskiej

Kotlina Kamiennogórska jest jedną z trzech kotlin sudeckich. Położona jest na granicy *Sudetów Zachodnich* i *Środkowych*. Składa się z trzech wyraźnie wyodrębnionych części: *Bramy Lubawskiej*, *Obniżenia Leska* i *Kotliny Krzeszowskiej*. Cały obszar kotliny jest gęsto zasiedlony. W krajobrazie kotliny przeważają uprawy rolne.

Brama Lubawska – to największe obniżenie w całym grzbiecie Sudetów, leżące na pograniczu Sudetów Zachodnich i Środkowych, rozciągające się wzdłuż górnego biegu *Bobru*. Na południu zamyka ją *Przełęcz Lubawska* (516 m), od Zachodu odgałęzienia *Lasockiego Grzbietu* i szereg zalesionych wzniesień, nazywanych *Wzgórzami Bramy Lubawskiej*, od wschodu rozciągają się *Góry Krucze*. Ku północy kotlina przechodzi w *Obniżenie Leska*.

Obniżenie Leska i *Kamiennej Góry* – to niewielka, płaskodenna kotlina, zamknięta od zachodu bocznym pasmem *Rudaw Janowickich – Górami Lisimi*, od północy *Górami Wałbrzyskimi* i od południa *Górami Kruczymi*. Kraina ta leży w widłach *Bobru* i *Leska*, tworząc wyraźnie obniżenie, które zalegają osady karbońskie. Teren ten stanowi centralny punkt całej Kotliny Kamiennogórskiej, w którym zbiegają się liczne trasy komunikacyjne.

Kotlina Krzeszowska – jest największą częścią *Kotliny Kamiennogórskiej*. Od zachodu, północy i wschodu ograniczona *Górami Kamiennymi* a od południa *Zaworami*. Osią kotliny jest prawy dopływ *Bobru* – rzeka *Zadrna*. Dno tej kotliny zalegają osady rzeczne[3)].

2. Klasyfikacja genetyczno-semantyczna nazw górskich Kotliny Kamiennej Góry

Słownik zawiera 74 nazwy górskie. Hasła ułożone są w kolejności alfabetycznej. W redakcji poniższego słownika zastosowałam następującą kolejność informacji: nazwa górska w mianowniku, forma dopełniacza, zarejestrowana forma niemiecka, forma oboczna polska, lokalizacja w terenie, klasyfikacja genetyczno-semantyczna i formalna, skrót źródła, według którego objaśniono nazwę.

Anielska Góra: Anielskiej Góry; Angenelliberg; szczyt 651 m, posiadający niższą, pd-zach. kulminację 654 m., wznosi się w pn. części Gór Kruczych pomiędzy Długoszem na pn. i Czarnogórą na pd. Człon utożsamiający *góra* ‚wzniesienie' i człon odróżniający *anielska* (ap. *anioł* ‚istota niematerialna, pośrednicząca między Bogiem i ludźmi'); zest., SER 10.

[3)] Wg: Góry Wałbrzyskie i Kamienne, oprac. Marek Staffa, Warszawa 1978.

Bijakowa: Bijakowej; brak innej nazwy; graniczny szczyt 533 m zamykający od pd.-zach. Zawory. Wyrasta na pd.-zach. od Okrzeszyna. Nazwa pochodzi od n. os. *Bijak'*, II-owa n. dzierż.; SER 53.

Bogoria: Bogorii; Geislerberg, *Jaślarz*; graniczny szczyt 645 m na pd. krańcu Gór Kruczych. Nazwa pochodzi od ap. *bogoria* ‚standardowy herb i godło wojenne', używało go ponad 200 rodzin; prymarna, n. kult., NMP 252.

Bógdał: Bógdału; Magdalenem Felse, *Jodłownik*; dwuwierzchołkowy szczyt 747 m w pd. części Gór Kruczych. Wyrasta w widłach Doliny Miłości od zach. i Kruczej Doliny od wsch. Nazwa pochodzi od wyrażenia *Bóg dał,* co oznacza dar od Boga; zrost n. kult.; NMP325.

Buczak: Buczaku; Buchberg, Buchen Berg; szczyt 587 m stanowiący najdalej na pd. wysunięte wzniesienie w Górach Kruczych. Wyrasta nad doliną rzeki Szkło w Okrzeszynie. Niem. *Buch* – może być kalką pol. *Bucz* — II *Buk* – ‚gatunek drzewa'; n. top; SER 116.

Bukowa Góra: Bukowej Góry; Stein Hügel, *Jedlový vrch*; graniczny szczyt 734 m we wsch. części Gór Suchych. Nazwa pochodzi od ap. *bukowa góra* ‚góra porośnięta lasem bukowym'; zest.; n. top.; NMP 448.

Bukowina: Bukowiny; Mummelberg; wzniesienie 564 m, na pn. – zach. skraju czarnego lasu, osłaniające od wsch. Kamienną Górę. Nazwa pochodzi od ap. *bukowina* 'las bukowy'; II -ina, n. top.; NMP 453.

Chełmczyk: Chełmczyka; Beerberg, *Łysa Góra*; szczyt 766 m w centrum Wzgórz Bramy Lubawskiej. Nazwa pochodzi od ap. *chełm* > *chełmek* 'wzgórze, wzniesienie"; zdrobnienie, II-yk n. top. NMP 29.

Chojniak: Chojniaka; Ziegenrucken, *Góra za Wodociągiem* (nadal w użyciu); wzniesienie 588 m na pn. przedpolu *Czarnego Lasu*, od ap. *chojna* ‚sosna', młody las iglasty; II-ak, n. top.

Cieciorki: Cieciorek; Buschberg; szczyt 518 m w Bramie Lubawskiej. Nazwa pochodzi od ap. *cieciorka* 1.'samica cietrzewia', 2. 'bylina z rodziny motylkowych' w formie l. mn.; n. top., prymarna; SJP Sz, I:294.

Czarna Góra – patrz: Kruczy Kamień

Czarnogóra: Czarnogóry; Schwarze Berg, *Czarnuszka*; szczyt 621 m w środkowej części Gór Kruczych, od zest. top. *czarna góra* ‚wzniesienie, o czarnym zabarwieniu'; zrost, n. top.

Czarnuszka – patrz: Czarnogóra

Czerep: Czerepu; Todten Kopf; szczyt 581 m na pd. – wsch. skraju Wzgórz Krzeszowskich. Nazwa pochodzi od ap. *czerep* 'głowa'; prymarna, n. top.; SJPSz I : 334.

Czerwona: Czerwonej; Rote Hohe, *Czerwota;* wzniesienie 656 m w pd. zach. części Zaworów. Nazwa pochodzi od ap. *czerwony*, który związany jest z kolorem gleby; n. top; NMP 266.

Czubata: Czubatej; Guckelberg, *Czuba*; szczyt 705 m wyrastający z pd. zach. zbocza Wielkiej Kopy, nazwa pochodzi od ap. *czub, czubek* ‘szpic’; II-ata, n. top.; NMP 239.

Długa Góra: Długiej Góry; Lange Berg; dwuwierzchołkowy szczyt 612 i 610 m, w środkowej części Wzgórz Bramy Lubawskiej, do ap. *góra* dodano element charakteryzujący *długa,* zestawienie, n. top.; NMP 347.

Długosz: Długosza; Langerberg; *Długi*, południkowo usytuowany grzbiet 590 m w pn. części Gór Kruczych. Nazwa od n. os. *Długosz* lub od ap. *długosz* ‚długi, wysoki‘, n. top.; NMP 354.

Drążna: Drążnej; Hollen Berg; kilkuwierzchołkowy szczyt na wsch. krawędzi środkowej części Gór Kruczych pomiędzy Lipowcem na pn.-zach. a Świstakiem na pd. Wierzchołki mają po ok. 600 m; nazwa wieloznaczna, może od ap. *drążnia*, Cekropia, ‘drzewo z rodziny morwowatych’ lub i od ap. *drąg* ‘długi gruby kij drewniany’, II. -na, n. top.; SER 138.

Garbacz: Garbacza; Seidelberg; słabo zaznaczone, dwuwierzchołkowe wzniesienie 596 m i 594 m u wsch. podnóża Krzeszowskich Wzgórz. Od ap. *garb* ‚wypukłość terenu, pagórek, góra‘, II *-acz*, n. top.; NMP 81.

Gołota: Gołoty; Golte Berg; szczyt 762 m w pd. części Gór Kruczych pomiędzy Owczą Głową na pn.- wsch. a Pośrednią na pd. Nazwa pochodzi od ap. *goły* w toponimii ‘miejsce nie zarośnięte drzewami, łyse’; n. top..; NMP, III 238.

Góra św. Anny: Góry Świętej Anny; Annen Berg, *Kaplica Świętej Anny*; wzniesienie 593 m na pn. – zach. krańcu Krzeszowskich Wzgórz odsłaniające od wsch. Krzeszów. Nazwa nadana ku czci Świętej Anny ‚patronki posadowionego tam kościoła‘; zest., n. kult.; NMP III, 294

Góra Marciszowska – patrz: Marciszówka

Góra Parkowa – patrz: Kościelna Góra

Góra Szczodra – patrz: Sołtys

Jagoda: Jagody; Hedwigsberg, *Jagodna*; szczyt 743 m w widłach Żywicy i jej pr. dopływów, z których pd. nosi czasami nazwę Czrnowskiego Potoku. Nazwa pochodzi od ap. *jagoda,* n. top., ale funkcjonuje również n. *Jagodna* z suf. -n-; SER 56.

Jański Garb – patrz: Jański Wierch

Jański Wierch: Jańskiego Wierchu; Johannesberg, *Jański Garb, Janský vrch*; graniczny szczyt 697 m na pd. skraju Gór Kruczych, stanowiący najdalej na pd. w Polsce wysuniętą, ich kulminację. Nazwa złożona w I członie z przym. *Jański* od n. os. *Jan,* a w II członie z rzecz. *-wierch* ‘wierzchołek, szczyt’; zest. n. dzierż.; SER 69.

Jaworowa: Jaworowej; Lauschberg, Lausch Berg; graniczny szczyt 786 m w pd. części Gór Kruczych. Nazwa pochodzi od n. os. *Jawor*, II-owa, n. dzierż.; SER 85.

Kierz: Krza; Die Kerze, *Kierzna;* dwuwierzchołkowy szczyt 662 i 650 m w śr. części Gór Kruczych. Nazwa pochodzi od ap. *kierz* ‚krzak, krzew‘; n. top.; SER 177.

Kierzna – patrz: Kierz

Kobyla Głowa – patrz: Kobyla Góra

Kobyla Góra: Kobylej Góry; Fleischerberg, *Kobyla Głowa*; graniczny szczyt 758 m w pd. części *Gór Kruczych*. Nazwa złożona w I członie z przym. charakteryzującym *kobyla* od ap. *kobyła* ‘klacz’ z członem utożsamiającym *góra* ‘wzniesienie’, zest, n. top.; SEMiG 148.

Kocina – patrz: Polska Góra

Końska: Końskiej; Pferde Berg, *Końska Góra;* graniczny szczyt 813 m w pd. części grzbietu Gór Kruczych. Nazwa pochodzi od przymiotnika charakteryzującego *koński* 2.’podobny do konia’, n. top.; SEMiG 157; SJP Sz, I,1006.

Końska Góra – patrz: Końska

Kościelna: Kościelnej; Kirchberg, *Góra Parkowa*; dwuwierzchołkowy szczyt 513 i 510; m stanowiący najdalej na pn. wysunięte wzniesienie Gór Kruczych. Nazwa wskazuje na stosunki własnościowe lub miejsce kultu, ap. kościół ‚centrum życia religijnego‘; n. kult. Patrz Góra Parkowa; SEMiG 161.

Krucza Góra – patrz: Czarna Góra, Kruczy Kamień

Krucza Skała – patrz: Kruczy Kamień

Kruczy Kamień: Kruczego Kamienia; *Czarna Góra*, *Krucza Góra*; florystyczno-krajobrazowy rez. przyr. (jedyny w Górach Kamiennych) rozciągający się na pd.-zach. zboczu i wierzchołku Kruczej Skały. Nazwa złożona z członu odróżniającego *kruczy,* ‚czarny‘ i z członu utożsamiającego *kamień*; zest., n. top.

Krzeszowskie Wzgórza: Krzeszowskich Wzgórz; Wzgórza Krzeszowskie; pasmo wzniesień pomiędzy *Czarnym Lasem* w Górach Kamiennych na pn. a *Zaworami* na pd., nazwa relacyjna z przym. *krzeszowskie* od n. m *Krzeszów*, człon utożsamiający – *wzgórza* w l.mn.; zest. n., top.

Kukawka: Kukawki, fragm. pd.-wsch. zbocza Pośredniej w pd. części Gór Kruczych na wys. ok. 640 – 700 m. Można przypuszczać, że nazwa ta pochodzi od n. os. *Kukawek*, n. dzierż.

Kurek: Kurka; Hahnberg; wzniesienie 548 m w pn. części Gór Kruczych. Nazwa pochodzi od ap. *kurek* 1 ‘kogut, kogutek’, 2. ‘jakikolwiek przedmiot wyobrażający koguta’ (w nazwie niem. *Hahn* ‘kogut’ + *Berg* ‘góra’ = góra kogucia), n. top.; SJP Sz, I: 1089.

Lipowiec: Lipowca; Linden Berg, Lindenberg; szczyt 605 m w środkowej części Gór Kruczych. Nazwa pochodzi od n. m. *Lipów*, II -ec, n. top.; SEMiG 188.

Lisiec: Liśca; brak in. nazw; szczyt 600 m w pn. części Zaworów. Nazwa pochodzi od n. os. *Lis*; n. dzierż. II -ec, ale może mieć znaczenie topograficzne (por. *Lisia Góra* k *Przasnysza*) SEMiG 189

Łysa Góra – patrz: Łysunia

Łysina: Łysiny; Rabe Berg, Rabeberg; wzniesienie 515 m na pd. zach. zakończeniu Czarnego Lasu od ap. *łysy* ‚goły‘; n.top., II -ina. Patrz: Łysunia; SEMiG210.

Łysunia: Łusuni; Muhl Berg, *Łysa Góra*; szczyt 678 m na pn. skraju Wzgórz Bramy Lubawskiej. Źródłosłów jak wyżej; II-unia, n. top.; Patrz: Łysina

Marciszówka: Marciszówki; Keller Berg, *Góra Marciszowska*; wzniesienie 442 m w Kotlinie Marciszowskiej. Nazwa pochodzi od n. m. *Marciszów*, n. zdrobnienie II.-ka. Patrz: Góra Marciszowska.

Miejska Górka: Miejskiej Górki; Kahl Berg, *Miejska Góra*; szczyt 650 m w środkowej części Gór Kruczych. Nazwa złożona z członem odróżniającym *miejska* od ap. *miasto,* z członem utożsamiającym *górka* od ap. *góra*, zdrobnienie II-ka; n. relacyjna, top.; SEMiG 221.

Mnichy: Mnichów; Pfaffenstein; szczyt 694 m na skraju Rudaw Janowickich. Nazwa pochodzi od ap. *mnich* ‘zakonnik’; częsty wyraz toponimiczny wśród nazw górskich, nawiązujący do kształtu mnicha w kapturze, n. top.; SEMiG 239.

Nadmiarki: Nadmiarków; Der Schwarze Grund; pd. zbocze Końskiej w pd. części Gór Kruczych na wys. ok. 620 – 740 m. Nazwa pochodzi prawdopodobnie od gw. ap. *nadmiarek* ‚nadsypka, nieprawe zboże do miary przy mierzeniu, czy to ukradkiem czy nieumyślnie dokonana‘; n. kult.; SGP 224.

Polska Góra: Polskiej Góry; Gotschenberg, *Kocina*; szczyt 792 m na pn.-zach. krańcu pd. części Gór Kruczych. Nazwa złożona w 1 członie utożsamiającym z rzecz. *góra,* w 2 członie odróżniającym z przym. *polska*; zest.; n. top.

Pośrednia: Pośredniej; Mittelberg; słabo zaznaczony szczyt 789 m w pd. części Gór Kruczych.

Nazwa pochodzi od gw. ap. *pośrednio* ‚pośrodku‘; n. top.; SGP 295.

Pustelnia: Pustelni; Einsiedelberg; szczyt 683 m w środkowej części Gór Kruczych. Nazwa pochodzi od ap. *pustelnia* ‘miejsce odosobnione’; n. kult.

Rudna: Rudnej; Rothe Hohe; wzgórze 528 m w pd. Części Gór Kruczych. Nazwa pochodzi od ap. *ruda* ‘czerwona ziemia’; n. top.; SEMiG 332.

Skowroniec: Skowrońca; Lerchenberg, *Skowron*; szczyt 581 m w pn. części Gór Kruczych. Nazwa pochodzi od n. os. *Skowron*, II -ec, n. dzierz.

Słupy: Słupów; Saule; fragment pn.-wsch. zbocza Drążonej w pn. części *Gór Kruczych*. Nazwa pochodzi od ap. *słup* ‚obronna wieża graniczna drewniana lub murowana‘; n. kult SEMiG 356.

Sołtys: Sołtysa; Scholzen-Berg, *Góra Szczodra*; szczyt 612 m na pn.-wsch. skraju Wzgórz Bramy Lubawskiej. Nazwa pochodzi od ap. *sołtys* ‚przełożony wsi‘; n. dzierz. Patrz: Góra Szczodra.

Sośniak: Sośniaka; brak in. nazwy; szczyt 546 m w Górach Kruczych. Nazwa prawdopodobnie pochodzi. od gw. *sośniak* ‚las sosnowy‘; n. top.; SGP 190.

Święta Góra: Świętej Góry; Heiligeberg, Stiener; szczyt 701 m na pd. skraju pn. części Gór Kruczych. Nazwa złożona z elementu odróżniającego *święta*, i z członu utożsamiającego *góra*, n. kult.

Zasiek: Zasieku; brak innej nazwy; wzniesienie 650 m w pd. części Gór Kruczych. Nazwa pochodzi od gw. ap. *zasiek* ‘ściana w stodole służąca dla przekładania zboża‘; n. kult.

Jak widać w powyższym słowniku wiele nazw posiadało wersją niemiecką. Dużo nazw posiada alternatywną formę, która funkcjonuje w potocznej komunikacji językowej.

W całym materiale znajdują się więc 42 nazwy, które nosiły nazwę niemiecką. Spośród nich 15 nazw to dosłowne tłumaczenia na język polski, niektóre zaś są kalkami polskimi. Np.: *Schwarze Berg: Czarna Góra; Lange Berg: Długa Góra; Annen Berg: Góra św. Anny; Johannes Berg: Jański Wierch; Pferde Berg: Końska Gora; Mittelberg: Pośrednia; Scholzen Berg: Sołtys; Heiligeberg: Święta Góra.*

Aż 23 nazwy występują w formach obocznych. Tworzenie licznych form równoległych oznacza, że dotychczasowe nie w pełni odpowiadały użytkownikom, nie identyfikowały miejsc, nie uwzględniały praktyki gwarowego nazywania szczytów, nie wyrażały lokalnego sposobu określania lub ekspresji. Po II wojnie światowej, w związku z przyłączeniem na zachodzie i północy państwa obszarów o nazewnictwie odziedziczonym po administracji niemieckiej działała Komisja Ustalania Nazw Miejscowych, która przywracała pierwotne nazwy polskie, lub inne o etymologii niemieckiej tłumaczyła. Nierzadko jednak dokonywano „chrztów”, czyli tworzono od nowa polskie nazwy wcześniej nie istniejące. Materiały z prac Komisji ukazały się drukiem jako Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej, pod red. S. Rosponda, cz. I – II, Wrocław 1951 (uwzględniono wszystkie zmiany do 1951 roku włącznie).

Równoległość funkcjonowania odzwierciedla łatwość lub tradycję tworzenia nowych lub ulubionych typów nazewniczych. W procesie tym użytkownicy transformują jeden typ na drugi. Często są to nazwy jak gdyby *in statu nascendi*, wahają się między określeniem apelatywnym (*Bukowa Góra: Bukowiec*, *Łysa Góra: Łysunia; Skowron: Skowroniec*), a nomen proprium, formy pluralne: *Cieciorki, Mnichy, Słypy*; nazwy pozostające między określeniem analitycznym, a strukturą onimiczną (np.*Góra za Wodociągiem: Chojniak; Długi Wierch: Długosz; Łysa Góra: Chełmczyk*. Dopatrywać się też można tendencji do posługiwania się elipsami, czy dążeniem do uniwerbizacji (np. *Góra Parkowa: **Parkowa**; Góra Marciszowska: **Marciszówka**; Końska Góra: **Końska***). Kilka nazw jest odbiciem leksyki gwarowej: *Drążna, Czarnuszka, Jadłownik, Czerwota, Gołota, Łysunia, Kierz, Kocina, Sośniak, Zasiek.*

Wśród wszystkich nazw wskazać można 29 nazw topograficznych, charakteryzujących wygląd obiektu, rodzaj roślinności (*Cieciorka* – niem. *Buschberg, Jagodna),* zalesienia (*Kierz, Chojnik, Bukowa Góra, Jadłownik, Jaworowa, Sośniak*), często przywoływane wyrazy toponimiczne mają charakter metaforyczny (*Bogoria, Mnichy, Kościelna, Zasiek*).

Jest 11 nazw wskazujących na powiązania ze śladami kulu religijnego. Są to np.: *Anielska Góra, Bógdał, Góra św. Anny, Kaplica św. Anny, Kościelna, Pustelnia, Święta Góra*.

Z uwagi na zawirowania historyczne, zmienność właścicieli i administracji – jest tylko 7 nazw dzierżawczych: *Bijakowa, Jański Garb, Jański Wierch, Jaworowa, Kocina, Lisiec, Skowroniec*. Łącznie występuje 48 typów nazw.

3. Analiza strukturalno-gramatyczna

W zasobie nazwy szczytów, grzbietów, zboczy Kotliny Kamiennogórskiej występują wszystkie typy strukturalne i słowotwórcze. Są nazwy prymarne niemotywowane onomastycznie takie, które zostały przeniesione spośród apelatywów do nazw własnych bez żadnych słowotwórczych zabiegów onomastycznych: *Bogoria, Cieciorki, Czerep, Czuba, Czerwona, Długi, Drążna, Jagoda, Kierz, Kurek, Łysina, Mnichy, Nadmiarki, Posrednia, Pustelnia, Skowron, Słupy, Sołtys, Zasiek* (19 n).

Wśród oronimów Kotliny Kamiennogórskiej wyróżniają się formy sufiksalne, które zostały utworzone przez 18 różnych sufiksów: ***-owa***: *Bijakowa , Jaworowa;* ***-ak***: *Buczak, Chojniak, Sośniak;* ***-na***: *Jagodna, Kościelna, Rudna, Kierna*; ***-ina***: *Bukowina, Kocina,*; ***-ka***: *Kukawka Marciszówka*; ***-ata/ota***: *Czubata, Czerwota, Gołota*; ***-ec***: *Lipowiec, Lisiec, Skowroniec*; oraz pojedyncze struktury: *Jaśl**arz**, Chełmcz**yk**, Jadłow**nik**, Koń**ska**, Łys**unia**, Dług**osz**, Garb**acz** Czarn**uszka*** (27 nazw).

Zestawienia są licznie reprezentowane*: Anielska Góra, Bukowa Góra, Czarna Góra, Długa Góra, Góra św. Anny, Góra Marciszowska, Góra Parkowa, Góra Szczodra, Góra za Wodociągiem, Jański Garb, Jański Wierch, Kaplica św. Anny, Kobyla Głowa, Kobyla Góra, Końska Góra, Krucza Góra, Kruczy Kamień, Krucza Skała, Krzeszowskie Wzgórza, Łysa Góra, Miejska Góra, Miejska Górka, Polska Góra, Święta Góra* (24 nazw) oraz 2 zrosty (Bógdał i Czarnogóra) i tylko 2 nazwy czeskie (*Jedlový vrch, Janský vrch)* – łącznie 74 nazwy.

Uderza to, że tak mały wpływ na nazewnictwo górskie Kotliny Kamiennogórskiej mają nazwy czeskie. Można sądzić, że sytuacja ta spowodowana jest tym, że tereny te były przez długi czas pod zarządem niemieckim, więc „panowało” tu nazewnictwo niemieckie.

4. Podsumowanie

W nazwach szczytów, grzbietów, zboczy Kotliny Kamiennogórskiej można dostrzec dawne określenia górek, pagórków i wzniesień:

– nazwy takie, jak: *Czerep, Chełm, Chełmczyk, Garb, Wierch* oraz nowsze określenia wzniesień: *Czuba, Czubata, Garbacz, Łysunia*;

– nazwy wskazujące na rodzaj zalesienia*: Buczak, Bukowina, Chojniak, Jaworowa, Lipowiec, Sośniak*;

– nazwy wskazujące na kształt góry – *Długa Góra, Długosz, Kobyla Głowa, Kobyla Góra, Kurek, Mnichy, Słupy*;

– nazwy wskazujące na nagość skał: *Głowa, Gołota, Łysina, Łysunia, Pustelnia, Skowroniec, Zasiek;*

– nazwy określające kolor obiektu: *Czarna Góra, Czerwona, Czerwota, Rudna, Krucza Skała, Kruczy Kamień*;

– nazwy motywowane nazwami zwierząt – *Kobyla Góra, Końska Góra, Kobyla Góra Kobyla Głowa, Końska Góra, Kurek*;

– wskazujące na nazwisko posesora: *Bijakowa, Jaworowa, Jański Garb, Jański Wierch, Kocina, Lisiec, Skowroniec*.

Wszystkie wyżej przedstawione oronimy z pogranicza czesko-polskiego, to charakterystyczne nazwy dla regionu Kotliny Kamiennogórskiej, które ustaliły się po II wojnie światowej w wyniku działalności Komisji Ustalania Nazw Miejscowych, która przywracała pierwotne nazwy polskie, oraz nazwy powstałe w wyniku twórczej aktywności mieszkańców tego regionu. W procesie ustalania się nazw wpływ mają bowiem czynniki językowe i pozajęzykowe, będące świadectwem topografii i sposobu odbierania otaczającej rzeczywistości przez mieszkańców danego terenu, będące świadectwem ich kultury, wiedzy i tradycji.

5. Zastosowane skróty:

ap. – apelatyw
gw. – gwarowo
im. – imię
n. – nazwa własna
n. dzierż. — nazwa dzierżawcza
n. kult. – nazwa kulturowa
n. m. – nazwa miejscowa
n. niem. – nazwa niemiecka
n. os. – nazwa osobowa
n. top. – nazwa topograficzna
pd. – południe
pn. – północ
pow. – powyżej
przym. – przymiotnik
rzecz. – rzeczownik
stp. – staropolski
wsch. – wschód
wys. – wysokość
zach. – zachód
zest. – zestawienie

6. Objaśnienie skrótów wykorzystanych źródeł i opracowań:

Malec – 1971, Budowa morfologiczna staropolskich złożonych imion osobowych , Ossolineum, Wrocław.

NMP – K. Rymut, Nazwy miast Polski, Ossolineum Wrocław – Warszawa – Kraków 1980.

MNR – S. Rospond, Mówią nazwy, WS i P, Warszawa 1976.

SEMiG – S. Rospond (ed.) , Słownik etymologiczny miast i gmin PRL, Wrocław – Warszawa – Łódź 1984.

SER – S. Rospond (ed.), Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska , PWN Warszawa – Wrocław 1970.

SGKP – Chlebowski B., Sulimierski T., Walewski W: Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich t. I–XV. „Nowy Świat“ Warszawa 1880.

SGP – J. Karłowicz, Słownik gwar polskich , t. I–IV. Kraków 1911.

SJPSz – M. Szymczak, Słownik języka polskiego, t. 1–3 (+suplement), PWN, Warszawa 1978.

WNŚ – H. Borek, Wśród śląskich nazw, Wydawnictwo TUTOR, Opole 1991.

7. Wykorzystana literatura

H. Borek, Wśród śląskich nazw, Opole 1991.

H. Borek – S. Rospond (eds.): Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska, t. 4., Warszawa – Wrocław 1985 – 1986.

A. Brückner, Słownik etymologiczny języka polskiego, Warszawa 1967.

B. Chlebowski – T. Sulimierski – W. Walewski, Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich t. I – XV., Warszawa 1880.

Z. Chojnicki – T. Czyż , Region i regionalizacja w geografii. In: Region, regionalizm – pojęcia i rzeczywistość. Praca zbiorowa pod red. K. Handke, Warszawa 1993.

Encyklopedia Powszechna, t. 1 – 4, Warszawa 1983 – 1985.

E. Jakus-Borkowa, Nazewnictwo polskie, Opole 1987.

J. Karłowicz, Słownik gwar polskich, t. I – IV, Kraków 1911.

J. Lubieniecki, Z dziejów Ziemi Kamiennogórskiej, Jelenia Góra 1996.

K. R. Mazurski, Kamienna Góra, „Poznaj Swój Kraj“ 1984, nr 5.

S. Michałkiewicz (ed.), Kamienna Góra. Monografia geograficzno-historyczna miasta i okolic, Wrocław 1986.

S. Rospond, Mówią nazwy, Warszawa 1976.

S. Rospond, Pogadanki o śląskim nazewnictwie. Wrocław – Warszawa – Kraków 1969.

S. Rospond, Słownik etymologiczny miast i gmin PRL, Wrocław – Warszawa – Łódź 1984.

S. Rospond, Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska, Warszawa – Wrocław 1970

K. Rymut, Nazwy miast Polski, Wrocław – Warszawa – Kraków 1980.

K. Rymut, (ed.), Nazwy miejscowe Polski, t. 1 – 5, Kraków 1996 – 2003.

Z. Samecki – B. Szarek, Kotlina Kamiennogórska, Warszawa 1994.

S. Sochacka (ed.), Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska, t. 5, Opole 1991.

M. Staffa (ed.), Słownik geografii turystycznej Sudetów, t. 8, Wrocław 1997.

J. Staszewski, Mały słownik pochodzenia i znaczenia nazw geograficznych, Wiedza Powszechna, Warszawa 1968.

W. Taszycki, Słowiańskie nazwy miejscowe, Kraków 1946.

A. Cieślikowa – B. Czopek-Kopciuch (eds.), Toponimia i oronimia, Kraków 2001.

Summary

Oronyms of the Czech-Polish Frontier on the Example of the Mountain Names of Kotlina Kamiennogórska

The article provides an analysis of the names of mountain peaks, ridges and slopes of Kotlina Kamiennogórska. Many of these oronyms include common nouns denoting hills and other terrain elevations, others refer to trees or animals, the character (e.g. colour) of the object, or are derived from the name of the owner. All the analysed names were stabilised after World War II.